

Under Gottsunda

Foto: Viktor Johansson

Under Gottsunda är en film som bygger på Gottsundabors egna berättelser där levda erfarenheter och fantasier skapar en unik filmisk värld. Ljudet är drömskt, fotot sveper med ett känsligt ljus och naturromantiska bilder visar att här finns drömmar, nyfikenhet, besvikelser och glädje som Gottsundaborna bär med sig. I en fragmentarisk filmupplevelse bjuds vi som publik in till en unik vandring igenom Gottsunda som visar oss att det är en plats som är mer än en grå betongförort.

Rek för åk 8–gymn

En filmhandledning av JOHANNA LANGHORST

Filmen och läroplanen

Under Gottsunda är ett bra underlag för diskussioner om unga människors situation i Sverige. Filmen lyfter frågor som Vad har platsen vi bor på för betydelse för vår livssituation? Vad är sant och falskt i skildringar av verkligheten? Vilka möjligheter har unga att påverka sina egna liv? Filmen inspirerar även till skapande och berättande utifrån den personliga erfarenheten.

Med ett filmpedagogiskt efterarbete av filmvisningen kan *Under Gottsunda* användas för att uppfylla grundläggande delar av läroplanen.

I LGR11 kan vi läsa följande: *Det är skolans ansvar att varje elev [...] kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden.*

Och i kapitel 2:1 i LGY11 kan vi läsa följande:

Det är skolans ansvar att varje elev [...] kan använda sina kunskaper som redskap för att: formulera, analysera och pröva antaganden och lösa problem samt reflektera över sina erfarenheter och sitt eget sätt att lära. Att kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden, och lösa praktiska problem och arbetsuppgifter.

Filmens handling

Filmen inleds med ett antal natursköna klipp från Gottsunda – en förort till Uppsala, där de flesta av filmens karaktärer figurerar. Här introduceras även filmens språk, den poetiska, något avantgardistiska musiken, klippningen och fotot, där slow motion-teknik fungerar som stämningsskapare och ger filmen en egenartad rytm. Filmens unika, konstnärliga formspråk är det som håller samman historien, trots dess spretiga innehåll och avsaknaden av en huvudperson. Viktigt dock att framhålla att filmspråket ändå ingår i den dokumentära traditionen och att detta skapar en stark dokumentär känsla, även i de delar av filmen som är helt fiktiva.

I den första talade scenen berättar Ibbe och Kerim om hur de ofta stoppas av polisen när någon tänt eld på en papperskorg eller när något annat hänt i Gottsunda. De lyfter på locket till en gatubrunn och ropar ner under jorden för att försöka övertala någon därnere att komma upp.

Sedan kommer en scen med Sergej och Hamid som åker longboard. Sergej berättar om sin galna mamma och de

diskuterar om han är skyldig att stanna kvar hos henne eftersom hon fött honom. Pojkarna kastar runt med en kundvagn i sommarsolen.

Nästa scen beskriver ett gäng unga som tränar den ryska militära kampsporten systema. De övar genom att gå till attack mot varandra på en lekplats. Så dyker Gottsunda-rapparen Flexx upp, hans poesi är på engelska, ett slags spoken-word.

I skaterampen sitter en blond flicka, Lovisa, och en pojke, de springer längs gångvägarna, men pojken får inte följa med in. Istället får vi möta pojken i hans hem, tillsammans med lillasystern som ska sova, och sedan på ett fält där han slår sönder fröbollar med tennisracketen i solskenet. Ett gäng står och hänger, kör runt i cirklar med två mopeder och småfajtas med varandra. Kerim och Ibbe är där, Kerim, läser en dikt om barnen i Palestina.

Det är kväll och vi är hemma hos Lovisa och hennes pappa. Det är strömavbrott och pappan rakar sig i skenet av ett stearinljus i badrummet. Han misstänker att strömavbrottet beror på att Sverige inte vill ha honom.

Patricia bråkar med sin mamma på

fotbollsplanen, mamman viskar något i hennes öra, de delar på en cigarett och går hemåt. Stridsträningen fortsätter på en annan fotbollsplan och på en tredje sitter den lokala rapartisten Flexx med lågstadiebarnen som rappar och beatboxar med sin idol.

Victoria och Matilda ligger i skogsbacken och flummar om underjorden. Sen boffar de hårspray i en plastpåse bakom ett skjul. Flickorna ligger i skogsbacken och drömmer om att bli jagade av monster i underjorden, för att bli legender och leva för evigt.

Ibbe och Kerim övar med slangbella för att stötta de palestinska barnen som kastar sten mot den israeliska militären. De pratar om hur Israel dödar palestinska barn, hur de kör över dem, att de inte ser skillnad på barnen och gatan. De diskuterar i vilken ordning det vore bäst att ställa till kaos för att locka till sig så många uttryckningsfordon som möjligt att kasta sten på, allt för att stödja de palestinska barnen i deras kamp.

Sergej står utanför ett köpcentrum och pratar med några pojkar. Han förklarar att affärerna är som paradiset, man får ta vad man vill ha utom det

där jävla äpplet. I väskan har han C-vitamin och spraygrädde. Han försöker få sin kompis att övertyga sina föräldrar om att han är skyldig till allt bråk som varit i Gottsunda, för att de ska leva tillsammans på gatorna. Två pojkar med facklor vandrar runt i skymingen och pratar om hur det låter när en bil sprängs på film och i verkligheten. Filmen slutar med att en pojke med avidentifierat, blurrat ansikte eldar och sedan springer därifrån.

Vem har makten att berätta?

Vid förra sekelskiftet hade den fotografiska tekniken utvecklats så mycket att det gick att lämna studion för att ta dokumentära foton. I USA kallades progressiva journalister som ville förändra samhället med sin journalistik för *muckrakers*. Samhällets medel- och överklass hade sällan någon kunskap om hur illa det egentligen stod till i de lägre klasserna och den nya fotojournalistiken blev en ögonöppnare.

Ester Blenda Nordström skrev 1914 det första svenska reportaget i samma tradition, där hon tog tjänst som piga för att på ett trovärdigt sätt kunna beskriva tjänstefolkens situation i dåtidens Sverige. Det blev flera repor-

tage som först publicerades i Svenska Dagbladet och senare blev en bok med namnet *En piga bland pigor*.

På trettioalet gjorde journalisten Lubbe Nordström en resa genom Sveriges underklass. Det blev en rad uppmärksammade radioreportage som avslöjade hur illa det stod till med hygien hos landets fattiga. Reportagen blev sedan en bok kallad *Lort-Sverige*. *Lort-Sverige* kom rätt i tiden och blev ett avstamp för socialdemokraternas vilja att reformera Sverige och höja standarden även för de fattigaste och folkhemsbygget tog fart.

Senare har många fotografer som snarare arbetat konstnärligt än journalistiskt valt att inrikta sig på människor ur underklassen som Diane Arbus och Nan Goldin, de har i sin tur inspirerat filmare som Harmony Korine och David Gordon Green, som iscensatt dramafilmer med dokumentär känsla i stil med *Under Gottsunda*. Filmens regissör Viktor Johansson säger själv att han influerats av Korines och Gordon Greens filmskapande.

Under 60- och 70-talet formulerades en kritik mot hur den här sortens journalistik och fotografi ibland tenderade att exotisera underklassen och riskera-

de att skapa avstånd mellan samhällets grupper och cementera fördomar, snarare än att bygga broar. Den kritiken har i den postmoderna eran växt och utvecklats och är nu en självklar del av debatten kring journalistik, fotografi, kultur och samhälle.

Här i Sverige har vi den senaste tiden sett ett ökat genomslag av kritik i kulturdebatten som syftar till att analysera med avkolonialiserade, feministiska och antirasistiska perspektiv. Forumet *Rummet* (www.rummets.se) till exempel är en separatistisk plats som vänder sig till personer som rasifieras för att diskutera kultur, politik och dylikt. *Rummets* skapare menar att det är viktigt att skapa en kanal där texterna vänder sig främst till en mottagare som rasifieras, majoriteten av medierna skriver ofta för en vit tilltänkt mottagare menar de.

Kultwatch (www.kultwatch.se) är en annan plattform som vill ”utveckla den svenska kulturdebatten genom ett kritiskt förhållningssätt till andras och vårt eget arbete inom kulturen.”

Frågorna som ställs i debatten är vem som får berätta vad och vems berättelser som får plats i det offentliga rummet.

- Vad har barnen och ungdomarna som gestaltas i *Under Gottsunda* för livssituation?
- På vilket sätt är barnen och ungdomarna som gestaltas i filmen missnöjda med sina liv och/eller med världen vi lever i?
- Vad har barnen och ungdomarna som gestaltas i filmen för makt att påverka det som de inte är nöjda med?
- Hur agerar barnen och ungdomarna som gestaltas i filmen för att förändra det som de inte är nöjda med?
- Borde det vara på något annat sätt? Hur?

Berättelser om förorten

Ordet förort betyder från början en mindre ort i anslutning till en större, men har i medier, film, TV och litteratur fått en annan betydelse i den svenska kulturen. Förort har kommit att syfta på miljonprogram, betonghus, fattiga bostadsområden, slum där kriminalitet och droger florerar

även bland mycket unga människor. Förorten används som en mörk fond, ett samhällets negativ, skuggsidan i motsats till solsidan. Detta trots att statistiken tydligt visar att innerstäderna har större problem med kriminalitet och droger än miljonprogrammen i städernas utkanter, samt att många av landets småkommuner har större problem med arbetslöshet och sociala problem än storstädernas förorter.

I den svenska filmens värld reduceras ofta berättelser om förorten till att vara centrerade kring personer som rasiferas och karaktärerna ger ofta stereotypa representationer av icke-vita svenskar. Den typen av filmisk skildring bidrar till stigmatiseringen av förorten som en plats full av kriminalitet och social misär. Sådana filmer fokuserar snarare på att skildra förorten som plats och "vill visa hur det är i förorten" i stället för att utgå ifrån att förorterna, liksom andra platser, innehåller en mängd mänskliga historier om människor som helt enkelt lever som vilka andra i samhället. Djupa erfarenheter är grundade i ett stort antal upplevelser, där flera aspekter

med för- och nackdelar finns med. Grunda erfarenheter bygger på rykten, andrahandsinformation eller enstaka upplevelser.

- Varför återberättas samma historier om förorten? På vilket sätt kan de berättelserna stämma med verkligheten och på vilket sätt skulle de kunna vara falska? Hur kommer det sig att det ändå så ofta är just förorten som beskrivs som en farlig och hopplös plats?
- Vilka är era erfarenheter av förorten och unga förortsbor? Är de djupa eller grunda? Kommer de från direkta erfarenheter eller från medier?
- Under Gottsundas regissör Viktor Johansson säger att han vill ge en annorlunda bild av förorten och Gottsundas unga än den medierna ofta presenterar. Finns det några typiska fördomar om förorten och unga förortsbor som krossas av filmen *Under Gottsunda*? Vilka? Finns det några fördomar om förorten som istället förstärks i filmen? Vilka?

Dokumentär eller fiktion?

Under Gottsundas regissör vill fördjupa berättelsen om förorten genom att samla de historier som finns där. Fiktion blandas med verklighet, vissa scener är dokumentära, andra helt påhittade och gränserna mellan verklighet och fiktion suddas ut. Det gör filmen till en komplex idéproduktion där regissörens intention har varit att skapa en fördjupad bild av förorten i allmänhet och Gottsunda och dess unga inneånare i synnerhet. Filmen gör motstånd mot mediernas och kulturens förenklade bild av förorten. Naturromantiska scener ifrågasätter och ersätter den traditionella bilden av betongen, blandat med ett ljudspel som skapar en lekfull atmosfär.

Samtidigt finns många av de fördomar som riktas mot förortsungdomarna representerade i filmen: Att unga förortsbor i allmänhet är kriminella och uppgivna och att förorten är en egen värld, en farlig värld, avskuren från det övriga trygga samhället. Detta är ett gestaltungsproblem som den dokumentära traditionen alltid dragits med. Hur gestaltar man utsatthet utan

att peka ut den utsatta och reproducera de stereotypa bilder man önskar dekonstruera?

- *Under Gottsunda* bygger delvis på filmmakarens manus, delvis på medverkandes fiktiva berättelser, men har även dokumentära inslag. Hur påverkar det upplevelsen av filmen? Blir filmens trovärdighet påverkad? På vilket sätt i så fall?
- Vad har *Under Gottsunda* för formspråk? Vilka genrer finns representerade i filmspråket? Vad gör det med hur berättelserna uppfattas?
- *Under Gottsunda* marknadsförs som en dramafilm, men att genrebestämman filmen är svårt. Hur skulle ni beskriva den? Varför?
- Hur ska man gå tillväga för att genrebestämman filmer? Tycker ni att det är viktigt och relevant?
- Dokumentärfilmer är alltid registrerade, vissa scener konstrueras av regissören som uppmanar de med-

verkande att agera på olika sätt. Går det att dra en gräns mellan dokumentärfilm och fiktion? Var går den gränsen?

- Finns det några etiska tveksamheter med *Under Gottsunda*? Vilka och varför i så fall?

Lärande och subkulturer

En subkultur kan förenklat, definieras av att den kommer till utanför de normer och regler som styr det offentliga samhället. Subkulturer syftar ofta till att erbjuda nya perspektiv och kreativa möjligheter för en lokal gemenskap som på något sätt känner sig utanför eller marginaliserade.

Generellt uppstår subkulturer bland unga på gatan, där den egna kulturen skapas och lärs ut på ett informellt sätt. Som vuxna kan det vara intressant för oss att försöka förstå vilka behov det är som driver unga till att skapa egna kulturer utifrån deras egen nyfikenhet för omvärlden.

Lärandeprocesser i relation till subkulturer kan antingen fungera som ett komplement till formellt lärande i

Länkar:

- Flexx:
<http://blog.whoa.nu/2011/04/12/video-flex-keep-on-walkin/>
 Flexx är poeten/rapparen som medverkar i filmen.

- ”How the Other Half Lives: Studies among the Tenements of New York” fotografen och journalisten Jacob Riis publikation om New Yorks slumkvarter, ett av de första fotodokumentära socialreportagen i historien.
<http://www.bartleby.com/208/>

Filmer:

- *Gummo* (Harmony Corine, USA, 1977)
- *George Washington* (David Gordon Green, USA, 2000)

skolan eller så kan det fungera som ett alternativ för dem som inte alls tilltalas av traditionell utbildning. Subkulturellt lärande tillgodoser ofta de unga med ämnen och områden som skolan inte täcker tillräckligt.

Som vuxna kan vi ha svårt att se hur mycket ungdomar lär sig av subkulturerna de ingår i. Exempelvis förvärvar de unga praktiska kunskaper som att måla, skriva och stå på scen. Men också gemenskapen i subkulturer innefattar också ett socialt samspel där unga kan lära sig att skapa goda gruppdynamiker, våga ta för sig och visa respekt för andra. Subkulturellt lärande bidrar till att expandera idén av vad utbildning och lärande kan vara.

Genom att skapa rum där traditionella roller och processer ersätts med nya metoder är det nödvändigt att inte förkasta de ”annorlunda” lärandeprocesser unga självmant ger sig in i, bara för att de kan te sig som okänd mark för vuxna som är obekanta med kulturerna. Vi har en skyldighet att vara lyhörda för hur eleverna vill skapa deras lärandeprocesser.

- Vilka subkulturer finns representerade i filmen?
- Vad lär sig barnen och ungdomarna i filmen? Hur går det till? Vem är lärare och vem är elev?
- Skulle en annan plats ha lockat fram andra kunskaper? Hur?

- Ge exempel på andra platser och de kunskaper som kan komma till uttryck bland unga på de platserna.

- Reflektera över likheter och skillnader mellan de kunskaper som representeras i filmen och de som finns i er egen närmiljö.

- Hur tycker ni om att lära er? Fråga eleverna hur de vill att deras lärandeprocess ska vara.

- Låt eleverna skriva en uppsats om vilka subkulturer de ingår i. Hur kom de i kontakt med kulturen? Vad är det som lockar dem till att ingå i den gemenskapen?

Tips på fördjupning

Böcker:

En piga bland pigor (1914, Ester Blenda Nordström, nyutgåva, 2012). Ester Blenda Nordströms reportage om det svenska tjänstefolkets liv i bokform.

Gottsunda (2013) av Erik Krikortz, Viktor Johansson, Olivia Gustafsson, Sergej Brändén, Johan Järvenson, Kerim Ashkar. Boken som blev resultatet av projektet Gottsunda Stories, som låg till grund för delar av filmen *Under Gottsunda*.

Den mörka sporten (2013) Viktor Johansson, Wahlström & Widstrand Filmregissörens bok, som filmen *Under Gottsunda* delvis bygger på.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Sverige 2014

Regi: Viktor Johansson

Foto: Viktor Johansson

Klippning: Viktor Johansson

Originalmusik: Andean Runner

Medverkande: Vanco Nakev, Lovisa Justusson Lahti, Nikol Nikolyan, Meri Tairian, Kerim Ashkar, Ibrahim Farra, Sergej Brändén, Victoria Eriksson, Matilda Steffner, Patricia Ghavanini, Parvaneh Ghavanini, Mohammed Essa, Sergio Markowski, Fotsom Beyene, Adam Thideström, Ali Almaser, Sebastian Gavran

Tekniska uppgifter

74 minuter

Åldersgräns: 7 år

Svenskt premiärdatum: 2014-09-23

Distribution:

Biografcentralen, www.biografcentralen.se
 08-515 140 30, info@biografcentralen.se

Observera!

Svenska Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken www.sfi.se/filmdistribution kan ni lära er mer om hur man hittar och bokar film.

Redaktion: Kaly Halkawt & Malena Janson, Svenska Filminstitutet, december 2014

